
Лекція 2. ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ СПОРТИВНОГО РУХУ «СПОРТ ДЛЯ *ВСІХ*»

1. Формування системи спорту для всіх в Європі та на світовому рівні
2. Спорт для всіх в Росії та СРСР
3. Спорт для всіх в Україні

1. Формування спортивного руху спорту для всіх в Європі та на світовому рівні

Формування сучасної системи спорту для всіх розпочалося в Європі у 1960-х роках і обумовлено такими факторами:

- зростанням негативного впливу на здоров'я людини гіподинамії, яка зумовлена впровадженням автоматизованого виробництва, збільшенням частки розумової праці у структурі трудової діяльності, а також через підвищення комфортності транспортних засобів, побутової техніки, комунальних послуг (частка розумової праці з обмеженою руховою активністю за останні 100 років зростає в десятки разів і охоплює більше 80% населення країни; залишилося не так багато професій, де потребується значна рухова активність, серед яких: професія будівельника; осіб нижчої ланки силових структур тощо);
- подоланням основних причин інфекційних захворювань населення та необхідністю впровадження ефективних механізмів профілактики хронічних захворювань, що стали основною причиною смертності людей (гіподинамія та комфортні умови життя знижують адаптаційні можливості та опірність організму різноманітним інфекціям та вірусам);
- низьким рівнем охоплення організованою руховою активністю європейців (спортом до зазначеного періоду здебільшого займалися лише юнаки та молоді чоловіки, а жінки, інваліди, пенсіонери, соціально незахищені громадяни такі, як емігранти, безробітні та інші категорії населення, були позбавлені такої можливості, що суперечило загальним процесам розвитку цивілізації та не відповідало основним положенням Загальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року);

- потребою зниження порогу „Великого спорту” для залучення до спортивної діяльності нових учасників та впровадження плюралізму в спортивний рух (прогрес у всіх видах спорту привів до того, що спорт став доступним обмеженій частині високообдарованих спортсменів, у решти населення зникли конкуренція та інтерес до особистого спортивного вдосконалення);

- виникненням нових видів зброї масового знищення, як наслідок, зменшується роль домінуючого до того часу військового спрямування організованої рухової активності (за всю історію розвитку людства необхідність постійної підготовки до війни була головним стимулом до постійного зичного вдосконалення, але з розвитком військової зброї і техніки роль людського фактору вже не є домінуючою);

- стрімким розвитком економіки в багатьох країнах Європи після другої світової війни, який дозволяв значно збільшити обсяги інвестицій у покращання якості життя співгромадян (боротьба за виживання, яка мільйони років вдосконалювала руховий апарат людини, переведена у віртуальну площину, до якої людина ще не встигла пристосуватися, отже потрібна компенсація недостатньої рухової активності).

Спорт для всіх на світовому рівні. Одночасно за майже півстолітню історію спорт для всіх отримав розповсюдження на світовому рівні, підтримку авторитетних міжнародних організацій та урядів багатьох країн і, загалом, трансформувався в окреме соціальне явище. Існує думка, що ідея

спорту для всіх належить засновнику сучасного олімпійського руху **П'єру де Кубертену, який у 1900 році наголошував:** „... спорт не є предметом розкоші та активності небагатьох, не проста форма м'язової компенсації за інтелектуальну працю. Для кожного чоловіка, жінки чи дитини він надає можливість для самоствердження незалежно від професії чи положення в житті.”

У **1968 р.** спеціальною групою Ради Європи вперше були **визначені характерні риси спорту для всіх:**

- рухова активність (для задоволення потреб організму у руховій активності);
- гендерна та вікова доступність (модернізація правил змагань з метою їх доступності для жіночої статі);
- оздоровча спрямованість (боротьба з шкідливими для здоров'я засобами підготовки до змагань, для прикладу, заборона анаболіків, організація медичного нагляду тощо).

Європейська хартія спорту для всіх у 1976 році визнала право кожної людини на заняття спортом – важливим фактором розвитку особистості, що потребує підтримки суспільства.

В Міжнародній хартії фізичного виховання і спорту 1978 року зазначено, що фізичне виховання і спорт є важливими аспектами освіти і культури та покликані розвивати у кожної людини її природні здібності, волю і витримку, сприяти її повному інтегруванню до суспільного життя. Безперервність фізичного виховання та спортивних занять має забезпечуватися протягом усього життя в межах всезагальної, безперервної і демократизованої освіти.

На рівні окремих осіб фізичне виховання і спорт сприяють збереженню і покращанню здоров'я, розумному проведенню дозвілля і надають людині можливість краще переносити незручності сучасного життя.

На рівні суспільства вони збагачують суспільні відносини і розвивають дух чесної гри, який за межами самого спорту необхідні для життя у суспільстві.

За **Європейською спортивною хартією 1992** року поняття „спорт” означає будь-яку форму рухової активності, яка має організований або спонтанний характер і спрямована на удосконалення фізичного і психічного стану, на розвиток суспільних відносин та на досягнення результатів у змаганнях усіх рівнів.

2. Спорт для всіх в Росії та СРСР

Дослідники історії розвитку спорту, посилаючись на публікації в журналі „Руський спорт” від 31 січня 1910 року під назвою „Спорт для всіх!”, вказували, що на межі XIX і XX століть російська інтелігенція ставила питання про необхідність втілення лозунгу „Спорт для всіх, спорт для народу!” на державному рівні. Цікавою є точка зору, що спорт для всіх у другій половині XX століття став в Росії закономірним етапом розвитку спортивної практики відповідно до суспільних потреб на засадах демократизації та плюралізму.

Пізніше в Радянському Союзі вважали, що нема потреби створювати умови для розвитку спортивного руху під лозунгом «Спорт для всіх», оскільки право на активний відпочинок і заняття спортом гарантовано самим суспільним соціалістичним устроєм. На думку ідеологів комунізму, буржуа, залучаючи все більшу кількість людей до

спорту для всіх, створювали можливість відволікти широкі верстви населення від класової боротьби. В той самий час заняття масовим спортом

давало їм заряд бадьорості і сил для високо інтенсивної праці та захисту інтересів «кучки» капіталістів.

До кінця 1980-х років спортивна політика СРСР і країн соціалістичної орієнтації була пов'язана, за невеликим винятком, виключно з «показовим спортом» та з досягненням успіху у спорті вищих досягнень, чемпіонатах світу та Олімпійських іграх. Масові змагання, такі, як спартакіади, де існували елементи деякої примусовості та демонстрації досягнень «режиму», були повною протилежністю спорту для всіх.

Протягом цілого історичного періоду, який розпочався після Другої світової війни водночас з форсованим виходом радянських спортсменів на міжнародну арену, і аж до останнього фактично існував на пострадянському просторі явний крен у бік спорту вищих досягнень з ущемленням умов розвитку масового спорту *(одностороння концентрація матеріальних ресурсів, фінансів і кращих кадрів у сфері підготовки вузького кола спортсменів збірних команд країни, організаційне зневажання проблем масового спортивного руху, слабка постановка науково-методичної роботи з його проблем, тощо).*

У Радянському Союзі робота з розвитку масового спорту та використання різних форм і засобів рухової активності у структурі здорового способу життя носила здебільшого формальний характер, була практично відірваною від реальних завдань зміцнення здоров'я населення, профілактики захворювань, повноцінної фізичної реабілітації людей.

3. Спорт для всіх в Україні

З метою створення умов для реалізації права громадян на *заняття* фізичною культурою і спортом та підвищення рівня фізкультурно-оздоровчої роботи серед населення прийнято **постанову Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 49 “Про утворення центрів фізичного здоров'я населення “Спорт для всіх”**. Таким чином уряд підтримав пропозицію Державного комітету з питань фізичної культури і спорту (тодішнього центрального органу виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту) щодо створення центрів фізичного здоров'я населення “Спорт для всіх”.

На Україні передовий світовий досвід свідчить, що ефективним напрямом подолання сучасної демографічної кризи в Україні є формування національної системи спорту для всіх. При цьому під поняттям демографічна криза ми розуміємо сукупність виникаючих демографічних проблем, пов'язаних зі зменшенням чисельності населення, що тягне за собою економічні та політичні

проблеми. Здоровий спосіб життя та постійна рухова активність, яка

забезпечується регулярними заняттями спортом, найкраще сприяє репродуктивній функції населення.

Основні завдання новостворених центрів є такі:

1) залучення широких верств населення до регулярних оздоровчих занять, надання фізкультурно-спортивних послуг, поєднання масових та індивідуальних форм організації фізкультурно-спортивної роботи за місцем проживання та в місцях масового відпочинку населення;

2) формування у громадян потреб у руховій активності та створення умов для їх задоволення;

3) проведення просвітницької роботи з питань оздоровлення населення; організація та проведення змагань, конкурсів, показових виступів, фестивалів, спортивних свят та інших заходів за місцем проживання і в місцях масового відпочинку населення;

4) будівництво та утримання фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд.

Соціальним проектом передбачено широке коло функцій центрів із розвитку спорту для всіх за місцем проживання та в місцях масового відпочинку населення.

Вказані центри беруть участь у розробці та реалізації державних і регіональних програм з організації і проведення фізкультурно-оздоровчої діяльності за місцем проживання та в місцях масового відпочинку населення, розробляють механізми впровадження центрами соціальних стандартів, нових форм і методів, інноваційних технологій оздоровчої, рекреаційної та реабілітаційної роботи.

Висновки:

1. Ідея спорту для всіх інтенсивно реалізується з другої половини 1960-х років в Європі, а згодом у багатьох провідних країнах світу як реакція суспільства на необхідність пошуку ефективних концепцій зміцнення здоров'я людей та профілактики хронічних захворювань в умовах зростаючої гіподинамії та підвищення рівня життя населення.

2. У колишньому Радянському Союзі через ідеологічні та організаційні причини спорт для всіх практично ігнорувався. Так звана „оздоровча фізична культура” та „масовий спорт” не забезпечували ефективного використання організованої рухової активності для проведення змістовного дозвілля, формування здорового способу життя, сприяння соціальному, біологічному та психічному благополуччю різних груп населення.

3. Формування системи спорту для всіх в Україні в органічному поєднанні з раціональним харчуванням, боротьбою проти шкідливих звичок та поліпшенням екологічного середовища видається перспективним напрямом подолання демографічної кризи в державі. Важливим фактором

успішності процесу формування зазначеної системи є належний рівень наукового забезпечення.

Питання для повторення пройденого матеріалу:

- 1) В яких роках розпочалося в Європі формування сучасної системи спорту для всіх?
- 2) Кому належить ідея створення руху «Спорту для всіх»?
- 3) Коли і ким вперше були визначені характерні риси спорту для всіх?
- 4) Якими є характерні риси системи «Спорт для всіх»?
- 5) Яке визначення поняттю „спорт” надано Європейською спортивною хартією у 1992 р.?
- 6) Чи можна вважати масові змагання такі, як спартакіади, універсіади, де існували елементи деякої примусовості та демонстрації досягнень „диктаторського режиму”, спортом для всіх?
- 7) Якому спорту надавалася перевага у колишньому Радянському Союзі після другої світової війни?
- 8) Чи надавалася перевага у колишньому Радянському Союзі вирішенню питання зміцнення здоров'я населення, профілактики захворювань, повноцінної реабілітації людей?
- 9) Яким документом в Україні передбачено утворення центрів “Спорт для всіх”?
- 10) Через які причини у колишньому Радянському Союзі «Спорт для всіх» ігнорувався як самостійний спортивний рух?

Рекомендована література

1. Товт В.А. Теорія і практика національної системи спорту для всіх / Навчальний посібник / Укладачі: В.А.Товт, В.Я.Сула. - Ужгород: ПП «Данило С.І.».2017 – С 11-16.
2. Основи теорії спорту для всіх. Метод. Посібник/Товт В.А., Ляховець Л.О., Ляховець-Булеца К.М., Степчук Н.В.. – Ужгород: "Говерла", 2014. – С 8-12.